

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Prosa Exegesis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

*Nempe supremis sobolem Promethei
 Fatis esse supersitem,
 Atque cognatos superum Penates
 Pennâ scandere præpete?
 Contrâ brutorum vacuis sub umbris
 Evanescere spiritus?*

PROSA EXEGESIS.

INGENS profectò tentationis aries, quo nescio an
 alius vehementior adhiberi possit ad labefactandam
 animi constantiam, & illud qualecumque solatium,
 quod ex æquitate futuri iudicii in hac rerum pertur-
 batione ostendebatur, funditus evertendum. Quor-
 sum enim tanto pondere expensa extremi iudicii truti-
 na? aut quid solatij conferent tam grauibz verbis ex-
 aggerata postuma iustorum præmia, ac improborum
 supplicia, si omnis cum corpore sensus extinguitur, &
 iisdem limitibus omnis nostra beatitas, quibus bruto-
 rum, circumscribitur? Atqui nullum in summâ rei
 discrimen inter hominem & brutum inueniet, qui-
 cumque primâ fronte vtriusque ortum & interitum,
 & similes in vitâ *occursus*, siue casus obuios, fuerit con-
 templatus. Videmus enim similiter homines, ac bruta,
 in vtero concipi, fetuque formato in lucem protrudi,
 ac successiuis incrementis ad maturitatem perducere: vi-
 demus in vtrisque vitæ sedem in corde constitui, san-
 guinem ex hepate per venas dispensari: videmus cere-
 brum capitis arcem occupare, indeque spiritus anima-
 les per nervos diffundi: videmus eadem in vtrisque
 organa sensuum. Et quid si hac in parte nobilius ali-
 quid brutis concessum est? Certè aquilæ perspicacita-
 te visus hominem superant: auditu talpæ excellunt:

Y 3

vul-

*Gravis ten-
 tatio est, ean-
 dem homi-
 nibz &
 brutis ene-
 nire.*

vultures etiam & canes multò sagaciùs eminus odorantur. Nec defunt qui vinci hominem gustu velint à Protogeuste Indico animali, vti etiam tactu ab araneis.

Quid nunc varios casus commemorem, quibus exposita est vita nostra? Sanè non pauciores, & fortè grauiore inueniemus, quàm quibus obnoxia sunt bruta: quæ si variis cæli terræque iniuriis exposita sunt, habent certè, quibus se tueantur, maiora præsidia. Nam & villis, plumis, pilisquæ recta sunt, & vnguibus, rostro, cornibus, ac dentibus armata, quibus omnem à se vim, ac nocitura propulsent; cùm homo nudus & inermis, soloque se vagitu defendens, in hanc miseriarum palæstram eiiciatur.

At, inquires, vt corporum quædam sit affinitas, si membrorum structuram vsuque organorum spectemus; tamen si mentem ratione præditam contemplemur, infinito ab animâ brutorum interuallo eam distare non infitiabimur. Sed ne illud quidem vsque adeò liquidum est, quin aliqua saltem rationis scintilla brutis communicata quibusdam videatur. Si enim gratitudinis virtus à rectâ ratione proficiscitur, quis non admiretur aquilam à serpente spiris circumligatam, & à superueniente messore, serpente dissecto, liberatam, mox liberatorem suum ab hauſtu veneni, quod aquæ infusum erat, vnguibus aliisque prohibuisse? Quis non obstupescat leonem Androdo seruo fugituo ob spinam è pede euulsam, diu in speluncâ hospitium præbuisse, & alimenta è prædâ suppeditasse? Sed illud ad prædicationem etiam splendidius fuit, cùm idem ille seruus è fugâ retractus, & leoni tunc fortè capto Romæ ad deuorandum obiectus, à leone agnitus fuit, caudæque blandimentis, & omni beneuolentiæ

Bruta quædam ad rationem propius accedunt.
Crates Pergam. lib. 5.

Agellius Noct. Attic. lib. 5.

tiæ significatione cultus, vnâ cum virâ leone donatus abiit, acclamante populo, En leo hospes hominis, en homo medicus leonis. Quid elephantum commemorem? omnem panem fidem excedunt, quæ de huius animalis ingenio grauiissimi Auctores memoriæ prodiderunt. Nam & pueros amat, iisq̃ue cunas agit, & muscas ab iis abigit, aliaq̃ue præbet solatia, teste Athenæo. Et Alexandria elephantem Aristophani Grammatico corrualem fuisse in amore puellæ cuiusdam quæ corollas vendebat, adfirmant Plutarchus & Plinius, eisdemq̃ue munuscula attulisse, faciemq̃ue proboscide suauiter contrectasse. Rursus innocentibus (etiam si nudi vinctiq̃ue illis obiecti fuerint) eos pepercisse, testatur Iosephus; & contra noxios conculeando obtriuisse, scribit Valerius Maximus. Quin & adulteros odisse, ipsaq̃ue adulteria iis, quorum intererat, prodidisse, auctor est Ælianus. Denique prolixâ oratione, propositis commodis & incommodis, eorum animos in omnem partem flecti, docet Pierius.

Vide hæc
& plura
apud Al-
drouandū.

Infinita quæ restant, consultò prætereo, ex quibus nonnulli veterum animalia quædam tantam habere solertiam, ingenium, docilitatem, tradiderunt, vt ad humanæ mentis similitudinem vnica videretur deesse, quæ rationis semper socia est & interpret, oratio. At ne huius quidem omnino expertes esse brutas animantes, quotidiana docet experientia in psittacis, coruis, picis, de quibus admiranda quædam, vocesq̃ue inexpectatæ, memoriæ proditæ sunt. Et inter quadrupedes hyæna Indica, siue Crocotta, tam peritè voces humanas imitatur, vt certa pernicies sit eis auscultare. Quid hîc dicam? An bruta in humanæ rationis admittenda consortium? Non equidem existimo. An, quod ait

Bruta quædam etiam loquuntur.

Ec-

Ecclesiastes, hinc ostendi, filios hominum similes esse bestiis, & nihil hominem habere iumento amplius: præsertim cum eadem cunctis incumbat mortis necessitas?

*Similiter
homines ac
bruta mori-
untur.*

Sanè si corporis oculos consulimus, & externâ morientium specie cetera, quæ latent, metimur; nihil admodum discriminis inter hominum ac brutorum interitum inueniemus. Dissoluuntur in tabem corpora, sensuque ac vitâ destituta, in terram delabuntur, nec quidquam sui, præter tristes exuias, vnamque cineris, aut putredinis, apud suos reliquum faciunt. Quid igitur dicam, si & in vitâ ad hominis felicitatem bruta adspirant, & in morte ad brutorum infelicitatem homo deprimitur? Quid dicam? nisi quod

Sap. 14, 11.

ait Sapiens, *creaturas Dei factas esse in odium, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Heu quàm multi, dum hîc bruta animalia paria cum hominibus fortiri arbitrantur, desperatâ postumâ beatitate, à cœpto virtutis atque honestatis itinere deflectunt? Quàm multi secum interitura cuncta existimantes, non minùs vitiiorum quàm voluptatum cœno sese immergunt? Sic enim apud eundem Sapientem ratiocinantur: (si tamen ratiocinantur.)

Sap. 2, 3.

Cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur, tamquam mollis aër, & transibit vita nostra tamquam vestigium nubis. Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranscat luxuria nostra. Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ. Sit autem fortitudo nostra, lex iustitiæ. quod enim infirmum est, inutile inuenitur. Istiusmodi dementiâ & improbitate pascuntur, quos aut animi stupor ultra mortalitatis huius limites cogitationes

verat

vetat extendere, aut flagitiosa vita, quod præsentī suavius sit voluptate, quidquam sperare.

Nec tantum imperitæ multitudinis est hic stupor, ^{Philosophorum error circa animæ immortalitatem.} sed multorum etiam, quos pallium philosophicum superbiore reddidit, quam sapientiores, de quibus illud Sapientis dici potest: *Quis nouit*, id est, ut Campensis exponit, Quotusquisque est qui attentè consideret, *si spiritus filiorum Adam adscendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum?* Itaque qui animum cum corpore interire dicerent, præcipui fuerunt Epicurei, quos ingens Ethnicorum turba secuta est. Stoici etiam hac in parte hallucinati sunt. Nam, ut ait Cicero, ^{Cicero Tuscul. 1.} vsuram lucis nobis largiuntur tamquam cornicibus: diu manufuros aiunt animos; semper, negant. Quamdiu autem? nempe ad egyptosin illam siue mundi conflagrationem: tunc enim in elementa mundi resoluendos.

Inter hos tamen Seneca nusquam hac in parte sibi constat. Nunc immortalitatem agnoscit, dum ait: Magna & generosa res est humanus animus: nullos sibi poni, nisi communes cum Deo, terminos patitur. & ^{Seneca Epist. 102.} infra: Dies iste, quem tamquam extremum reformidas, æterni natalis est. Nunc autem animum cum corpore putat interiturum. At ego, inquit, mortem diu ^{Epist. 54.} expertus sum. Quando? antequam nascerer. Mors est non esse; id quale sit, iam scio. Hoc erit post me, quod ante me fuit. Sed nemo stupidius hac in parte quam Plinius philosophatus est, qui de animâ quidem brutorum, quam miris ornat encomiis, optimè meritis est, de humanâ verò pessimè, cuius immortalitatem ^{Vide Cornimbricenses de Animâ separ. Disput. art. 1.} acerbâ mordacitate infectatus est: nunc magno suo malo infeliciq̃ue experimento certior apud inferos factus, quam vana sibi somnia persuaferit. Superuacaneum

Z fuerit

fuerit stupidis eius interrogatiunculis respondere. Viderit ipse (sic enim iocatur) sitne aliquis post mortem doloris sensus ; & illic discat , si nihil est quod agant animæ ; multum sanè superesse quod patiantur.

Cicero de
Senectute.
Plerique
Philosophi
rectè de
anima im-
mortalitate
philosophati
sunt.

Multò profectò sapientiùs apud Xenophontem philosophatus est Cyrus Maior, qui ad mortem sese accingens , Nolite, inquit, arbitrari, ô mihi charissimi filij, me, cum à vobis discessero, nusquam aut nullum fore ; nec enim dum eram vobiscum , animum meum videbatis , sed eum esse in hoc corpore , ex iis rebus , quas gerebam, intelligebatis. Eumdem fore creditote, etiam si nullum videbitis.

Hanc igitur de animorum immortalitate certissimam sententiam constanter asseruerunt ex antiquis Pherecides, & eius auditor Pythagoras, Trismegistus, Thales Milesius, Plato ; & ne singulis recensendis immorer, sapientissimi Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, Indorum, Gallorum, & duces suos secuti Pythagorici, Platonici, aliiq̃ue p̃anè innumeri.

Anima im-
mortalitas
probat̃ur.

Et verò ratio euidentissima (vt Fidei firmamenta seponam) cuius minimè contentioso hanc veritatem facile persuadet. Neque enim ea tantum intelligit humanus animus quæ corpori subseruiunt , aut sensibus amica sunt (cuiusmodi fermè est tota cognitio & imaginatio brutorum, etsi nonnumquam aut magicis artibus, aut imitatione consuetudinis, non delectu rationis , altiora conari videntur) sed rationes rerum vniuersales concipit, & nouos mente architectatur mundos. quæ euidenter ostendunt, mentem humunam non esse corpori immersam. Neque verò huius vitæ limitibus cogitationes suas aut desideria definit , sed omnem complectitur aternitatem. Quid enim aliud loquun-

quantur Mausolæa? quid pyramides? quid colossi?
 quàm affectationem quamdam immortalitatis apud
 posteros? Nunc verò si animi oblectamenta perpen- Vide Lef-
sum de
Animæ
immor-
talit.
 deris, nullum cum carne commercium habere iudica-
 bis. Delectatur enim contemplatione veritatis: dele-
 ctatur rerum pulchritudine, symmetriâ, Mathematicis
 disciplinis, honore, famâ, gloriâ, imperio. & ea qui-
 dem tanti facit, ut præ illis corporis comoda, vitam-
 que ipsam pro nihilo ducat. Si autem animus à corpo-
 ris consortio penderet, non tam facile vitam contem-
 neret, utpote summum suum bonum: nec eam pro
 gloriâ, pro virtutis pulchritudine, pro libertate prodi-
 geret. Quid infinitam animi capacitatem, ne totius
 quidem orbis imperio aut possessione explendam, com-
 memorem? *Satiabor*, inquit Propheta, idemque Rex Psal. 16, 15.
 gloriosissimus, *cum apparuerit gloria tua.*

Rursum, quid mundus hic pulcherrimus, quem ho-
 minis causâ conditum nemo dubitat? an non in tene-
 bris delitescet, ac frustra extitisse censebitur, si cum
 morte intellectus hominis extinguatur? Quotusquis-
 que enim est, qui centesimam imò millesimam huius
 mundi partem in hoc tam angusto vitæ curriculo ha-
 beat exploratam? Denique, si postumas poenas ac præ-
 mia sustuleris, nonne virtutem omnem ac religionem
 è mundo sustuleris, omnibusque flagitiis aditum laxa-
 veris? Omitto cetera: quæ tametsi non minùs solida
 sint quàm perspicua; nescio tamen quo sæculorum fa-
 to, an infortunio, Dei que peccata vindicantis nutu sit
 effectum, ut rationibus tam euidentibus vix olim pauci
 animum aduerterint, plerisque velut in meridianâ lu-
 ce caligantibus. Felices nos, quibus oborto Fidei ra-
 dio, cetera magis prona ac procliuiia sunt effecta. Qui Psal. 147,
19.

annuntiat *verbum suum* Iacob, *iustitias & iudicia sua* Israël,
Non fecit taliter omni nationi, & *iudicia sua non manifestavit*
eis. Olim densis in tenebris palpitabant, & in cæcâ er-
rorum caligine cespitabant, non vulgus hominum tan-
tùm, sed etiã Ethnicorum sapientes: vt non imme-
ritò dixerit Ecclesiastes: *Quis nouit si spiritus filiorum*
Adam adscendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat
deorsum? Nemo tamen curiosè scrutetur, cur tantam
Deus caliginem rebus humanis offuderit. Satiùs est
cum Ecclesiaste à superuacua diuinorum consiliorum
disquisitione abstinere.

SECTIO SEPTIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 22. Et deprehendi nihil esse melius quàm
lætari hominem in opere suo, & hanc esse par-
tem illius. Quis enim eum adducet, vt post se
futura cognoscat?

METRICA PARAPHRASIS.

CVNCTA si vasti moderator orbis
Sub caligine detinet,
Nec superfusus ratio coruscant
Præluce tenebris facem,
Cana si terris pietas, fidesque, &
Sincera exulat æquitas,
Et pares brutis nimium fugacis
Auræ munere vescimur,
Nec magis supremo homines ferasque
Sors discriminat exitu;

Quid